

Buxoro viloyatida aholi bandligini oshirishda kichik biznesni boshqarish yo‘llari

Gulruh Djumanazarovna Xasanova
Madinabonu Hakim qizi Hamroyeva
Buxoro davlat texnika universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznesning Buxoro viloyati iqtisodiyotidagi ahamiyati, o‘shish dinamikasi, faoliyat yuritayotgan sub’yektlar soni, bandlikni oshirishga ta’siri va davlat tomonidan taqdim etilayotgan qo‘llab-quvvatlash choralari yoritiladi. Shuningdek, viloyatida kichik biznesni rivojlantirish va boshqarishda qo‘llaniladigan yo‘llar va metodlarni o‘rganish, sohada mavjud muammolarni tahlil qilish, aniqlash, ularni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar hamda aholini ish bilan ta’minlashga xizmat qiladigan strategik takliflar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: aholi bandligi, kichik biznes, ishsizlik, bandlikni oshirish, kichik biznes boshqarush, samarali strategiyalar, raqamli texnologiyalar

Ways of managing small businesses to increase employment in the Bukhara region

Gulruh Djumanazarovna Khasanova
Madinabonu Hakim qizi Hamroyeva
Bukhara State Technical University

Abstract: This article discusses the importance of small business in the economy of Bukhara region, its growth dynamics, the number of operating entities, its impact on increasing employment, and the support measures provided by the state. It also studies the ways and methods used in the development and management of small business in the region, analyzes, identifies, and eliminates existing problems in the sector, and provides recommendations for their elimination, as well as strategic proposals that will serve to provide employment to the population.

Keywords: population employment, small business, unemployment, increasing employment, small business management, effective strategies, digital technologies

Kichik biznes iqtisodiyotning eng muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Kichik biznes - bu iqtisodiy diversifikatsiya, yangi ish o‘rinlari yaratish va aholi daromadlarini oshirishning asosiy omili hisoblanadi. Kichik biznes o‘z faoliyatini kengaytirgan sari yangi ish o‘rinlarini yaratib, aholi bandligini oshiradi. Bu esa, o‘z

navbatida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi va ijtimoiy farovonlikni oshiradi. Kichik biznes sektori, ayniqsa qishloq va shahar hududlarida iqtisodiy faollikni oshiradi, yangi mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqarishda muhim rol o'ynaydi. Ya'ni, har bir yangi kichik biznes sub'yekti o'z faoliyatini boshlash orqali ish o'rinlari yaratadi va aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi.

Kichik biznes jamiyatda aholini ish bilan ta'minlash, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish, raqobatni kuchaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim vazifani bajaradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes o'zining iqtisodiy ahamiyatini ancha oshiradi.

Ish o'rinlari yaratish: Kichik bizneslarning kengayishi o'ziga xos ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi, chunki ular odatda ko'proq ishchilarni jalb qiladi. O'zgaruvchan ish o'rinlari, ayniqsa qishloq joylarida va kam rivojlangan hududlarda juda muhimdir.

Ishsizlikni kamaytirish: Kichik bizneslar nafaqat yangi ish o'rinlarini yaratadi, balki mavjud ishchilarni ham doimiy ish bilan ta'minlaydi. Bu, o'z navbatida, aholi orasida ish bilan ta'minlashni va daromad darajasini yaxshilashga yordam beradi.

Mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash: Kichik biznes, ayniqsa mahalliy bozor va jamoalarda faoliyat yuritgan holda, mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi.

Mahalliy ishlab chiqarish: Kichik biznes ko'plab mahalliy ishlab chiqarishlarni amalga oshiradilar, bu esa, o'z navbatida, mahalliy resurslar, xom ashyolar va ishchi kuchini samarali foydalanishga olib keladi.

Iqtisodiy faollikning oshishi: Mahalliy kichik biznes jamoaviy daromadlarni oshirib, hududda iqtisodiy faoliyatni rivojlantiradi. Bu o'zgarishlar jamiyatdagi barcha ijtimoiy qatlamlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kichik biznes ko'pincha yangi texnologiyalarni, mahsulotlarni va xizmatlarni ishlab chiqishning boshida turadi. Ular tezda o'zgarishlarga moslashishga va yangi texnologiyalarni joriy etishga tayyor. Bu jarayon iqtisodiyotning o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Innovatsion g'oyalar: Kichik bizneslar yangi g'oyalarga ega bo'lib, o'z faoliyatida yangi texnologiyalarni qo'llashadi. Ular tez-tez eksperiment qilishadi, shuning uchun yangi texnologiyalarga qarab rivojlanishga ko'proq imkoniyatlarga ega bo'ladi.

Texnologik rivojlanish: Kichik bizneslar raqobatbardosh bo'lish uchun zamonaviy texnologiyalarni o'z faoliyatiga joriy etadilar. Bu iqtisodiyotda umumiy texnologik taraqqiyotga ham hissa qo'shadi.

Kichik bizneslar bozorda raqobatni kuchaytiradi, bu esa yirik kompaniyalar uchun sifatli mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Raqobatning mavjudligi iste'molchilarga arzon narxlar, yuqori sifat va yaxshilangan xizmatlarni taqdim etishga yordam beradi.

Raqobatbardoshlikni oshirish: Kichik biznes yirik kompaniyalar bilan teng darajada raqobatlashishga qodir bo'lishi uchun sifatli mahsulotlarni va xizmatlarni taklif etishga intilishadi. Bu raqobat iqtisodiyotni yangilaydi va texnologiyalarni rivojlantiradi.

Innovatsiyalarni kuchaytirish: Raqobat kuchaygan sari, kichik biznes yangi va innovatsion mahsulotlar va xizmatlarni taqdim etishga ko'proq intilishadi, bu esa iqtisodiy faollik va o'sishni yanada tezlashtiradi.

Kichik biznes bozorda turli mahsulot va xizmatlarni taqdim etish orqali iste'molchilarning talablarini qondiradi. Ular ko'plab turli sohalarda faoliyat yuritadi va ko'pincha xususiy ehtiyojlarga moslashishadi.

Xilma-xillik va tanlov imkoniyati: Kichik biznes tomonidan taklif etilayotgan turli mahsulotlar va xizmatlar, iste'molchilarga keng tanlov imkoniyatlarini yaratadi. Bu, o'z navbatida, iqtisodiy tizimda samarali resurs taqsimotini ta'minlaydi.

Mahsulotni moslashtirish: Kichik bizneslar ko'pincha o'z mijozlarining ehtiyojlarini yaxshi tushunadilar va ularga moslashtirilgan mahsulotlar va xizmatlarni taqdim etadilar, bu esa bozorda sifatli raqobatni kuchaytiradi.

Kichik bizneslar faqat iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish bilan cheklanib qolmay, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Ular jamiyatdagi eng muhim ehtiyojlarni qondirishga, mehnat sharoitlarini yaxshilashga, ijtimoiy tenglikni saqlashga yordam beradi.

Jamiyatni rivojlantirish: Kichik bizneslar ko'pincha mahalliy jamiyatning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular mahalliy resurslar va qadriyatlarni saqlab qolgan holda, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Yoshlarni ish bilan ta'minlash: Kichik bizneslar yoshlar uchun ish o'rinlarini yaratish, kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish va ijtimoiy integratsiyani oshirishda katta ahamiyatga ega.

O'zbekiston miqyosida kichik biznes ishlari:

- 2025 boshida respublikada 84,5 % faol korxonalar kichik biznes va mikrofirmalar hisoblangan. Buxoro viloyatida bu ulush 86,7 % atrofida bo'lgan.

- Shu bilan birga, milliy statistika shuni ko'rsatadiki: kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotida **ish bilan ta'minlash hamda bandlikka bevosita ta'sir etadi -ya'ni bu sub'yektlar xizmatlar, chakana savdo va qishloq xo'jaligida ko'p sonli ish o'rinlarini ta'minlaydi.

Buxoro viloyati O'zbekiston Respublikasi ichida iqtisodiy va demografik jihatdan Markaziy Osiyoda muhim pozitsiyaga ega. Viloyatda ishlab chiqarish, xizmatlar, savdo va qishloq xo'jaligi kabi sohalar jadal rivojlanmoqda. Shu bilan birga, bandlikni oshirish va ishsizlikni kamaytirish strategiyalarida kichik biznesning

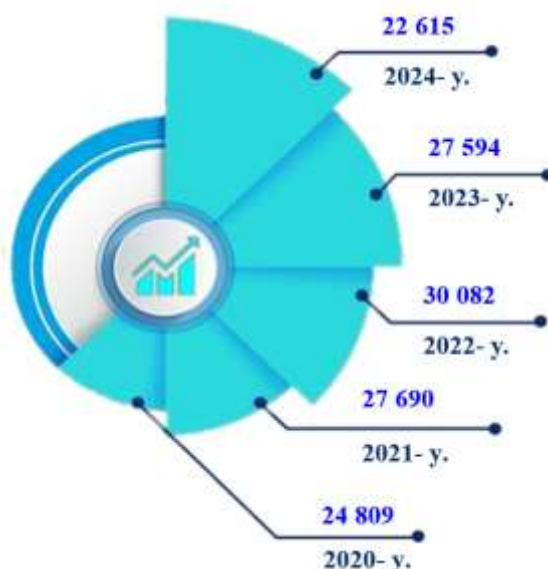
roli juda katta. Kichik biznes mahalliy iqtisodiyotning asosi bo'lib, iqtisodiy o'sish, bandlik yaratish hamda aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Buxoro viloyatida ham kichik biznes sektori yirik sanoat va xizmat ko'rsatish sohalariga nisbatan ko'proq ish o'rinlari yaratmoqda. Jumladan, 2025-yilning 1-yanvar holatiga faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni 22 615 (1-diagramma)tani tashkil etib, o'tgan yilning shu davriga nisbatan 4797 taga kamaygan yoki 18,0 % ga pasaygan. Kichik tadbirkorlik sub'yektlarining soni har 1000 aholiga 13,6 birlikni tashkil qildi.

2024-yilda 4 963 ta yangi kichik korxona va mikrofirmalar (fermer va dehqon xo'jaliklarisiz) tashkil qilindi.

1-diagramma

2020-2024-yillar holatida faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni dinamikasi (fermer va dehqon xo'jaliklarisiz), birlikda

1-jadval

Buxoro viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiyot tarmoqlaridagi asosiy ko'rsatkichlari hajmi

Yillar	2022 yil	2023 yil	2024 yil	2024 yilda 2022 yilga nisbatan, +, -	2024 yilda 2023 yilga nisbatan, +, -
Sanoat (mlrd.so'm)	9 237,4	9 565,3	17 448,3	8210,9	7883
Qurilish (mlrd.so'm)	6 766,0	8 287,7	13 978,1	7212,1	5690,4
Eksport (mln.AQSH.dol)	166,4	292,3	167,4	1	-124,4
Import (mln.AQSH.dol)	442,9	910,6	609,4	166,5	-301,2
Savdo (mlrd.so'm)	15 497,7	18 358,3	20 147,6	4649,9	1789,3
Qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi (mlrd.so'm)	33 212,0	37 325,7	40 943,5	7731,5	3617,8
Xizmatlar (mlrd.so'm)	9 785,4	19 285,6	23 993,8	14208,4	4708,2
Yuk tashish (mln.tonna)	61,2	61,4	64,5	3,3	3,1

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, viloyatda sanoat, qurilish, savdo, qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi, yuk tashish va xizmatlar sohalarida 2024 yilda 2022 yilga nisbatan o'sish bo'lganu, lekin 2024 yilda 2023 yilga nisbatan biroz pasaygan. Eksport (-57,2 %) va import (-66,9 %) sohalarida esa 2024 yilda 2023 yilga nisbatan mutlaqo salbiy holatlarni ko'rish mumkin.

2-jadval

Buxoro viloyatida bandlikning o'sishi

Yil	Kichik biznesda ishlovchilar soni	Umumiy bandlik o'sishi (%)
2022	20,000	3,5%
2023	25,000	4,0%
2024	30,000	4,5%

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Buxoro viloyatidagi kichik biznes sohasida ishlovchi odamlar sonining o'sishini ko'rsatadi. 2024 yilga kelib, bu sohada ishlovchilar soni 30,000 ga yetdi, bu esa umumiy bandlikning 4.5% o'sishini anglatadi.

3-jadval

Kichik biznes va yalpi ichki mahsulot (YIM)

Yil	Kichik biznesning YIMga qo'shgan hissasi (%)
2022	7,5%
2023	8,0%
2024	8,5%

3-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, kichik biznesning viloyat iqtisodiyotiga qo'shgan hissasi ham doimiy ravishda o'smoqda. 2024 yilga kelib, uning YIMga qo'shgan hissasi 8,5% ni tashkil etdi, bu kichik biznesning iqtisodiy o'sishga bo'lgan ta'sirini ko'rsatadi.

4-jadval

Buxoro viloyatidagi kichik biznes turlari va bandlik

Kichik biznes turi	Ish o'rinlari soni (2024)
Savdo (do'konlar, bozorlar)	12,000
Qishloq xo'jaligi (dehqonchilik, chorvachilik)	8,000
Xizmatlar (ta'lim, sog'liqni saqlash)	6,000
Ishlab chiqarish (kichik korxonalar)	4,000

4-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Buxoro viloyatidagi kichik biznesning turli turlari va ular yaratgan ish o'rinlari ko'rsatilgan. Eng ko'p ish o'rinlari savdo sektori va qishloq xo'jaligida yaratilgan.

Yuqoridagi statistik tahlillardan kelib chiqib, quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

2022 yilda kichik biznes rivojlanishi: 2022 yil Buxoro viloyatidagi kichik biznesning o'sish yili bo'ldi. Statistikaga ko'ra, yil oxiriga kelib, viloyatda faoliyat yuritayotgan kichik biznes sub'yektlari soni 30,082 taga yetdi. Bu yilgi o'sish sur'ati 7,5% ni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich kichik biznesning iqtisodiy sektorlar va aholi bandligini oshirishdagi muhim omil bo'lganini ko'rsatadi.

2023 yilda kichik biznes va bandlik dinamikasi: 2023 yil kichik biznesning rivojlanishida qisman pasayish kuzatildi. Yil davomida kichik biznes sub'yektlari soni 25,775 taga tushdi, bu o'tgan yilga nisbatan 14,3% pasayishni anglatadi. Bu pasayish pandemiya oqibatlari, iqtisodiy notekisliklar va moliyaviy qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'ldi.

2024 yilda kichik biznes va bandlik o'sishi: 2024 yil boshlanishida kichik biznes sektorida tiklanish kuzatildi, kichik biznes sub'yektlari soni 26,475 taga ko'tarildi, bu 2023 yilga nisbatan 2,7% o'sishni bildiradi. Buxoro viloyatida kichik biznesga oid qo'llab-quvvatlovchi siyosatlar va tadbirkorlikka berilayotgan imtiyozlar ushbu tiklanishga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Bizning fikrimizcha, kichik biznesni samarali rivojlantirish uchun quyidagilarga asosiy e'tiborni qaratish zarur:

➤ Moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish. Kichik biznesni rivojlantirishning eng samarali yo'llaridan biri bu - moliyaviy qo'llab-quvvatlashdir. Ya'ni:

⇒ Maxsus mikro-kreditlar va imtiyozli kreditlar berish.

⇒ Soliq imtiyozlari bilan kichik biznesni rag'batlantirish.

⇒ Innovatsiyalar va startap loyihalarini grantlar yordamida qo'llab-quvvatlash.

Bu chora-tadbirlar kichik biznesning o'sishini, yangi ish o'rinlarini yaratishni va bandlikni mustahkamlashga yordam beradi. Bu, ayniqsa, yosh tadbirkorlar uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

➤ Ta'lim va kasbiy malaka oshirish: Kichik biznesni samarali boshqarish uchun malakali kadrlar zarur. Bunda quyidagilarni amalga oshirish zarur:

⇒ Biznes boshqaruvi, marketing va raqamli savodxonlik bo'yicha treninglar tashkil etish.

⇒ Yosh tadbirkorlarni biznes rejalashtirish bo'yicha maxsus kurslar bilan qo'llab-quvvatlash.

⇒ Mahalliy innovatsiyalar maydonchalarini yaratish.

Bu yo'nalishlar kichik biznes egalari va ishchilarining malakasini oshirib, samaradorlikni yaxshilaydi.

➤ Raqamli va infratuzilma yechimlari: Raqamli texnologiyalarni joriy etish kichik biznesning samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lishi mumkin. Bunda:

⇒ E-tijorat platformalaridan foydalanishni kengaytirish.

⇒ Internet marketing va onlayn savdo xizmatlarini rivojlantirish.

⇒ Kichik biznes uchun raqamli hisob-kitob va monitoring tizimlarini joriy etish.

Bu yechimlar biznesning bozor ulushini oshirishga yordam beradi va aholining bandligini ko'paytiradi.

Bugungi kunda viloyatda kichik biznesni rivojlantirishda quyidagi *muammolar* mavjud:

✓ Moliyaviy resurslar yetishmasligi - kredit olish imkoniyati cheklangan.

✓ Malaka darajasi pastligi - tadbirkorlar va ishchilarda boshqaruv va raqamli ko'nikmalar yetarli emas.

✓ Ma'lumot bazasi yangiligi - statistik ma'lumotlar to'liq e'lon qilinmaydi, bu kompleks tahlil qilishni murakkablashtiradi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagilarni *tavsiya* etish mumkin:

✗ Statistik ma'lumotlarni yangiligi va ochiqiligini ta'minlash.

✗ Mahalliy bizneslarni qamrab olgan innovatsion zonalar yaratish.

✗ Bandlik dasturlarini kichik biznes uchun moslashtirish, pul mablag'lari va inson resurslarini optimal taqsimlash.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, kichik biznes - iqtisodiyotni rivojlantirishning asosiy drayveri sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Ular nafaqat ish o'rinlari yaratadi, balki innovatsiyalarni rivojlantiradi, raqobatni kuchaytiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Shuning uchun, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish iqtisodiy o'sish, barqarorlik va jamiyatning umumiy farovonligini oshirishda muhimdir. Kichik bizneslarning muvaffaqiyati nafaqat iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi, balki ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi va yashash sifatini yaxshilaydi.

Buxoro viloyatida kichik biznesning aholi bandligini oshirishdagi roli kattadir. 2022-2024 yillar davomida kichik biznes subyektlari sonining o'sishi va pasayishi, bandlikni oshirish va iqtisodiy o'sish jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Kichik biznesni boshqarish va rivojlantirish yo'llari, shu jumladan, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ta'lim va kasbiy malaka oshirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali aholi bandligini yanada oshirish mumkin. Kichik biznesning samarali boshqarilishi va unga qarshi qiyinchiliklarning bartaraf etilishi bandlikni oshirishda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Small Business Management: Entrepreneurship and Beyond" – Justin G. Longenecker, Carlos W. Moore, J. William Petty
2. "The Innovator's Dilemma" – Clayton M. Christensen
3. "Kichik biznesni rivojlantirish: muammolar va imkoniyatlar" – O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi (rivojlantirish strategiyasi bo'yicha)
4. "Tadbirkorlikni Rivojlantirish va Yangi Biznes Modelini O'rganish" Dasturi (2022)
5. "Kichik Bizneslarni Yuridik Boshqaruvni Osonlashtirish" (2023)
6. "Kichik Bizneslarga Tadbirkorlikni Rivojlantirish uchun Taqdim Etish" Dasturi (2024)

7. Kichik Biznes va Tadbirkorlikni Rivojlantirishga Doir "Kichik Biznesni Qo'llab-quvvatlash va Rivojlantirish" Dasturi (2017)

8. Buxoro viloyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari -
[buxstat.uz](<https://www.buxstat.uz>)